

KIPR

Likwidacja funduszu kościelnego na rzecz dobrowolnego odpisu – analiza Centrum Analiz KIPR

Pod koniec 2023 roku Rząd zapowiedział likwidację Funduszu Kościelnego. W grudniu 2023 roku został powołany międzyresortowy zespół, który wprowadzi zmiany w finansowaniu Kościoła w Polsce. Od 2025 r. zniknąć ma bowiem dotowany z budżetu **Fundusz Kościelny**, który w 2024 r. otrzyma od państwa 257 mln zł. W miejsce Funduszu Kościelnego ma powstać tzw. **dobrowolny odpis na rzecz** wspólnoty kościelnej. Jednakże, przejście na zasadę dobrowolnego odpisu budzi wiele pytań i wątpliwości zarówno wśród hierarchii kościelnej, jak i w społeczeństwie. Zmiana ta może istotnie wpłynąć na finanse kościoła oraz na sposób jego funkcjonowania. Decyzja o likwidacji Funduszu Kościelnego i wprowadzeniu dobrowolnego odpisu będzie miała również znaczące konsekwencje dla polskiego społeczeństwa.

Analiza prawna dotycząca ewentualnej likwidacji Funduszu Kościelnego na rzecz odpisu dobrowolnego stanowi przedmiot badań Centrum Analiz Konfederacji Inicjatyw Pozarządowych Rzeczypospolitej. Zadaniem niniejszej analizy jest dokładne rozważenie implikacji prawnych związanych z możliwością przejścia Funduszu Kościelnego na zasadę odpisu dobrowolnego oraz potencjalnych konsekwencji tego procesu dla sektora NGO.

Fundusz Kościelny stanowi instytucję opartą na przepisach ustawowych, zwłaszcza na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego. Jest to mechanizm kompensacyjny dla kościołów, mający na celu rekompensatę za utracone przez nie nieruchomości ziemskie, przejęte przez Państwo. Zasady działania Funduszu oraz zakres jego kompetencji są określone w przepisach prawa, które regulują m.in. jego organizację, finansowanie i przeznaczenie środków. Organizacyjnie Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w budżecie państwa, konkretnie w części 43 dotyczącej wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, w dziale 758 obejmującym różne rozliczenia, a w szczególności w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny. Dysponentem tych środków jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. Przeznaczenie środków Funduszu Kościelnego jest ściśle określone i zgodne z obowiązującymi przepisami prawa. Dotacje mogą być udzielane na konkretne cele, takie jak konserwacja i remonty obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, zgodnie z

KIPR

definicją zawartą w ustawach dotyczących prawa budowlanego oraz ochrony zabytków. Ponadto, Fundusz wspiera również działalność charytatywno-opiekuńczą kościołów, obejmującą prowadzenie instytucji takich jak szpitale, schroniska czy żłobki, oraz udzielanie pomocy osobom potrzebującym. Przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego, decydującą rolę odgrywają przepisy prawne, które określają zakres możliwych działań oraz warunki, jakie muszą spełniać beneficjenci oraz przedmioty wsparcia. Wartością podkreślenia jest również fakt, że Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji ma prawo decydować o udzieleniu dotacji w uzasadnionych przypadkach, uwzględniając ważny interes społeczny.

Analizując koncepcję dobrowolnego odpisu podatkowego, czyli asygnacji podatkowej, warto zauważyć, że często jest ona mylona z modelem podatku kościelnego, stosowanego na przykład w Niemczech. Jednakże istnieje istotna różnica między tymi dwoma mechanizmami. Podatek kościelny jest obowiązkowy i pobierany od każdego wiernego na rzecz konkretnego związku wyznaniowego, do którego należy. W przypadku odpisu podatkowego, ma on charakter dobrowolny i może być przekazany na dowolny związek wyznaniowy, niekoniecznie na ten, do którego podatnik należy. W Hiszpanii, ze względu na historyczne uwarunkowania, odpis podatkowy może być przekazany jedynie na rzecz Kościoła katolickiego. Dodatkowo w ramach tego odpisu można przekazać część podatku na „działania charytatywne”; a wówczas z tych środków mogą korzystać też inne związki wyznaniowe jako na działania celowe.

Dyskusja nad ewentualnymi rozwiązaniami, które mogłyby być przyjęte w Polsce, uwzględnia również konstytucyjne aspekty. Na przykład model niemiecki podatku kościelnego byłby sprzeczny z art. 53 ust. 7 Konstytucji, który stanowi o tym, że nikt nie może być zobowiązany do ujawniania swojej przynależności wyznaniowej. Analogicznie, model hiszpański również mógłby być sprzeczny z Konstytucją ze względu na konieczność równego traktowania różnych związków wyznaniowych.

Warto również wskazać, iż likwidacja Funduszu Kościelnego na rzecz wprowadzenia dobrowolnego odpisu podatkowego może wywołać szereg istotnych konsekwencji dla społeczeństwa, zwłaszcza w kontekście funkcji społecznych i charytatywnych pełnionych przez Kościoł. Instytucje kościelne, obejmujące m.in. domy pomocy, placówki opiekuńcze oraz działania charytatywne, opierające się na wsparciu finansowym z Funduszu Kościelnego, mogą napotkać na trudności w kontynuowaniu swojej działalności lub być zmuszone do ograniczenia jej zakresu.

KIPR

Należy również uwzględnić, że działalność Kościoła, obejmująca pomoc charytatywną oraz realizację projektów społecznych, stanowi istotny element struktury społecznej. Obejmuje ona szeroki zakres inicjatyw, w których często zaangażowane są różne organizacje pozarządowe jak również wolontariusze. Finansowanie tych działań, częściowo lub w całości, poprzez Fundusz Kościelny, zapewnia nie tylko stabilność, ale i ciągłość działań, przyczyniając się tym samym do realizacji ważnych celów społecznych. Likwidacja Funduszu Kościelnego jako instytucji zapewniającej wsparcie finansowe dla tych inicjatyw, może prowadzić do utraty środków niezbędnych do prowadzenia działań o charakterze społecznym i charytatywnym. W rezultacie może to negatywnie wpłynąć na funkcjonowanie całego sektora społecznego oraz na skuteczność podejmowanych przez niego działań na rzecz wspierania społeczności lokalnych.

Niewątpliwie istotnym aspektem dotyczącym ewentualnej likwidacji Funduszu Kościelnego jest uwzględnienie opinii wielu ekspertów oraz debaty publicznej na ten temat. Warto podkreślić, iż Episkopat Polski zorganizował konferencję poświęconą tej kwestii, co dodatkowo podkreśla jej złożoność oraz znaczenie. W kontekście decyzji o likwidacji Funduszu Kościelnego, istnieje konieczność przeprowadzenia tego procesu z należyтым uwzględnieniem istniejących kontekstów historycznych, prawnych oraz społecznych. Należy podkreślić, że model czeski stanowi potencjalnie adekwatne rozwiązanie, które mogłoby być brane pod uwagę. W Czechach przyjęto bowiem podejście oparte na restytucji naturalnej wraz z rekompensatą majątkową, co uwzględniało zarówno prawne aspekty restytucji, jak i finansowe konsekwencje dla związku wyznaniowego.

W kontekście polskim, należy zauważyć, że wprowadzenie dobrowolnego odpisu w miejsce Funduszu Kościelnego bez należytego uwzględnienia alternatywnych rozwiązań jest postrzegane jako podejście niewystarczające oraz destrukcyjne. Nie tylko nie spełnia ono oczekiwań historycznych związanych z kompensacją za utracone przez kościoły mienie, ale również nie uwzględnia kompleksowych potrzeb i interesów zarówno kościołów, jak i społeczeństwa. Z tego względu, rozwiązanie, które zakładałoby przekazanie wspólnotom religijnym równowartości upaństwowionego majątku wraz z koniecznością samofinansowania ich działalności, wydaje się być najbardziej adekwatnym podejściem dla wszystkich zainteresowanych stron, włączając w to kościoły, państwo oraz wiernych.

KIPR

W perspektywie długoterminowej, likwidacja Funduszu Kościelnego może skłonić do restrukturyzacji systemu finansowania Kościoła oraz zwiększyć rolę społeczności lokalnych w zapewnianiu wsparcia finansowego dla instytucji kościelnych. Niezbędne będzie jednak opracowanie odpowiednich mechanizmów wsparcia oraz monitorowanie sytuacji, aby zapobiec negatywnym konsekwencjom społecznym wynikającym z tych zmian.

Źródła:

<https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

<https://businessinsider.com.pl/gospodarka/kosciol-moze-zyskac-na-likwidacji-funduszu-koscielnego-policzylismy/8j6t7ly>

<https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/6421745,co-to-jest-fundusz-koscielny-ile-wynosi-w-2024-r.html>

<https://www.ekai.pl/poza-tym-uwazam-ze-fundusz-koscielny-powinien-zostac-zniszczony-komentarz-ordo-iuris/>

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Jakie-sa-pomysly-na-Fundusz-Koscielny-Na-tapecie-rozwiazanie-funkcjonujace-w-wielu-krajach-Europy-8694698.html>